

Filòloga
de Guàrdia

EN NOM DE POMPEU PUNK FABRA

Manual de català per
guanyar tots els debats
lingüístics de sobretaula

Filòloga
de Guàrdia

EN

**NOM DE
POMPEU
PUNK
FABRA**

Manual de català per
guanyar tots els debats
lingüístics de sobretaula

Fanbooks

© Aida Roca Redondo, 2023

Disseny gràfic i maquetació: pilarsola.com

© d'aquesta edició: Edicions 62, S. A., Fanbooks, 2023

Av. Diagonal, 662-664, 08034 Barcelona

www.fanbooks.cat

fanbooks@grup62.com

Primera edició: març del 2023

ISBN: 978-84-19150-44-8

Dipòsit legal: B. 3.161-2023

Imprès a Catalunya

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor. La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries. En comprar aquest llibre contribueixes a mantenir l'ecosistema esmentat viu i en creixement. A Grup 62 agraiem que ens ajudis a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreça't a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessites fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Pots contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de **paper ecològic** i procedeix de boscos gestionats de manera **sostenible**.

CAPÍTOL 1
L'ORTOGRAFIA
NO ÉS TAN
IMPORTANT

LA LLENGUA ÉS ORALITAT

SENSE ORTOGRAFIA LA LLENGUA SEGUEIX SENT LLENGUA

M'he permès el luxe de començar aquest capítol per la conclusió: «l'ortografia no és tan important»; no és tan important com ens solem pensar, si més no.

El primer motiu pel qual m'atreveixo a fer aquesta afirmació –i m'atreveixo a convertir-la en el títol d'un capítol– és que

**l'ortografia en essència és escriptura,
mentre que la llengua en essència és oralitat.**

De fet, *orto* vol dir 'correcte' i *grafia* vol dir 'escriptura'; *ortografia*, doncs, vol dir 'ESCRITURA correcte'.

De petit, ¿què vas aprendre primer, a parlar o a escriure?

Jo vaig aprendre a parlar primer, abans d'assistir a cap classe. (Suposo que tu també.) En canvi, a llegir i escriure me'n van ensenyar a l'escola. El domini de la llengua oral forma part de la nostra naturalesa d'éssers humans; per contra, el de l'escriptura no.

Els meus avantpassats (i segurament els teus també) ben just sabien escriure res en la seva llengua. Però la parlaven. I estic pràcticament convençuda que ho feien sense cap dificultat.

A més, no podem obviar aquesta dada:

De les més de 6.000 llengües que hi ha al món, més del 90% no tenen escriptura.

Els seus parlants les parlen, però no les escriuen. Sense anar més lluny, fixa't que sempre diem parlants d'una llengua, no pas *escrivents*.

Per això, la llengua en essència és oral i no escrita.

Aprendre una llengua nova

Diversos autors sostenen que per aprendre una llengua nova cal seguir el mateix procés que vas seguir per adquirir la teva llengua materna. I... la teva llengua materna la vas aprendre

¿apuntant-te a una acadèmia?

¿anant a classes cada dimarts i dijous a la tarda?

¿asseient-te davant d'un pupitre i omplint un quadern d'exercicis (mític *work book*) de gramàtica i ortografia?

¿Oi que no? La teva llengua materna la vas adquirir escoltant la gent parlar, parlar-te, i parlant tu, primer amb certes dificultats, després amb més fluïdesa, equivocant-te, aprenent, tornant a equivocar-te i tornant a aprendre.

Davant d'una llengua nova caldria que no tinguéssim vergonya de **tornar a ser bebès lingüístics**; caldria que al principi ens limitéssim a escoltar —per molt que no entenguéssim ni un borrall del que sentim— i ens atrevíssim a dir les quatre paraules que hem après —o que creiem que hem après— sense por a l'error.

GRAMÀTICA ≠ ORTOGRAFIA

Crec que se sol associar *ortografia* i *gramàtica* a una mateixa cosa: són dues paraules que sonen a classes de català i a avorriment en estat pur. Però resulta que són extremament diferents.

La gramàtica és per a la llengua el que per a nosaltres és el nostre cos

Si la llengua fos un cos humà, la gramàtica seria tot el que constitueix el cos: l'esquelet, els músculs, els òrgans vitals, les cèl·lules... El que passa és que la gramàtica, en lloc de tindre esquelet, músculs, òrgans vitals, cèl·lules..., té subordinades substantives, sintagmes verbals, pronoms febles, morfemes... i moltes més coses que no venen al cas.

En canvi, l'ortografia seria el típic dibuix d'un ninot amb les venes de color blau i les artèries de color vermell que apareix als llibres d'escola. Tots tenim clar que la sang que ens corre per les venes no és de color blau, per molt que a l'hora de dibuixar les venes es pintin blaves per diferenciar-les de les artèries. Amb tot, aquest dibuix ens permet fer-nos una idea de què és el cos.

L'ortografia és un dibuix aproximat i simplificat de la llengua

L'ortografia és un dibuix representatiu de la llengua, però en cap cas és la llengua. És per aquest motiu que, personalment, m'horroritzen molt més els errors gramaticals que els ortogràfics.

Si dius *una senyal* —en lloc d'un *senyal*— fas mal al cos, fas mal a la llengua. Cada vegada que *estúdiess* —i no *estudies* (amb l'accent a la *i*)— fas que a la llengua se li disloqui una espatlla. Cada vegada que *dones* una abraçada —i no la *fas*— li provoques un hematoma a la llengua.

Perquè dir *una senyal*, *estúdiess* i *donar abraçades* són **errors gramaticals**. (I també són castellanismes prohibits, sí. Això no ho tractarem fins al proper capítol.)

Però si escrius «Ola, hem dic Aida», a la llengua no li fas cap mal. A qui li fas mal és al personal que sap que *hola* s'escriu amb *h* i *em dic* s'escriu sense *h*. De la urticària que ens provoquen les faltes d'ortografia en parlarem d'aquí a molt poquet.

POMPEU FABRA: L'ORIGEN DE L'ORTOGRAFIA CATALANA

POSAR ORDRE AL CAOS

Fins al 1913 tothom escrivia com li sortia de la punta d'un lloc o, més aviat, tothom escrivia com podia; basant-se una mica en l'ortografia llatina, en la francesa, en la castellana, o basant-se en com escrivia el veí, que al seu torn també escrivia com volia...

Per tal que el català fos una cosa seriosa calia fixar unes normes: una llengua que tothom escriu com li surt de la punta del dallò perd tota la serietat. Així que Fabra es va posar mans a l'obra.

Però construir una ortografia és difícilíssim. I és difícilíssim perquè quan la fas, a part de fer-la bé, has d'aconseguir que et facin cas. **¿De què serveixen unes normes si tothom en passa olímpicament?** Per això cal adoptar criteris que convencin. I, tenint en compte que a cada poble parlen diferent, és complicat que tothom se senti satisfet.

¿Quan escrivim a i quan escrivim e?

Fabra va haver d'afrontar dubtes com el de ¿què fem amb les a i les e en posició àtona? Tota la gent que parla català oriental les fa igual. Jo, que parlo català oriental, les a i les e finals d'«una altra casa» i «un altre poble» les pronuncio de la mateixa manera; dic «un[ə] altr[ə] cas[ə]» i «un al-tr[ə] pobl[ə]».

Per contra, la gent que parla català occidental sí que fa la distinció: diuen «una altr[a] cas[a]» amb a i «un altr[e] pobl[e]» amb e. Per aquest motiu, Fabra es va decantar per escriure les a i les e com les feien els occidentals, ja que ells sí que marcaven la diferència.

¿Quan toca v i quan toca b?

Quan Fabra va escriure les normes ortogràfiques, en molts dels territoris catalanoparlants ja no es feia cap distinció fonètica entre la *b* i la *v*. Amb tot, igual que en el cas de les *a* i les *e* àtones, va optar per basar-se en els parlars que sí que marcaven la diferència (que eren, fonamentalment, els del centre i el sud del País Valencià i els de les Illes Balears).

Per cert, **que la b i la v estiguin de costat al teclat** fa tremolar la meua credibilitat com a filòloga massa sovint. ¿A quina ment retorçada se li va acudir que era una bona idea posar-les l'una al costat de l'altra? Quan escrius amb el mòbil, si tens els dits polzes una mica dobles —com és el meu cas—, és relativament fàcil que escriguis «baig veure una cerbesa». I, si una filòloga escriu això, la gent es passa mesos sense tornar a fiar-se'n. És terrible!